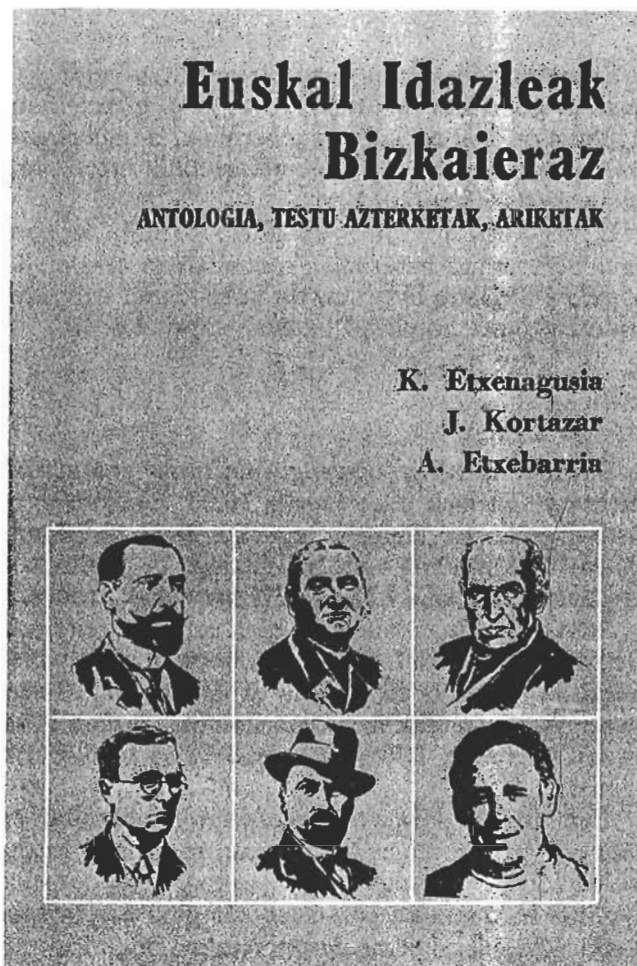

AZTERPENA

Idazpurua: Euskal Idazleak Bizkaieraz
Idazlea: Carmelo Etxenagusia (eta Taldea).
Argitaldaria: Labayru Ikastegia.
Irarkolea: Talleres Gráficos «El Noticiero Bilbaino».
Urtea: 1980.

Euskerearen azterpen-gaietan Labayru Ikastegiak egiten dauan lana, gogoangarria da. Euskerea ondo aztertzekeo bearrezkoak diran liburu guztiak argitaratzen dauskuz eta oraindiño gai asko ingurraztietan dagoz, irarkolaratu barik.

Arlo batzuk gogoratu dagiguzan: Deklinabidea (Zarate), Aditza (Eguskitza, Irazola), Literatura-azterbideak (Zarate, Etxenagusia), Joskera (Arejita), Idazkera (Za-

rate). Gai oneik osotzeko, abostegi edo fonetikaren utsa aurkitzen dot. Eta ez litzake gauza gaitxa izango gai one-ri buruz liburuska bat osotzea. Ikasgarria izango litzake.

* * *

LORATEGIA

Gure elertiaren kondairea ondo ikasteko, eragozpen bat aurkitzen dogu ikasleok: Idaztiak edo idaztietako «testu»ak, zatiak aurkitzea. Gaur onetarako lenago baiño erreztasun geiago dago, baiña idazleen arloa zabala da eta lorategi edo antoloji batzuk bearrekoak.

Arlo onetan Zarate'ren Bizkai'ko idazleak liburua, egokia ta ederra izan da eta bide orretatik bere adiskide orreri jarraitzen dautso gure Karmelo'k. Dana dala, gauza bakoitxa bere lekuan izan daiten, ez aitzu Karmelo orretan Mikel baiño aurreragokoa dala. Karmelo'ren lenengo Lorategia antxiñagokoa dogu.

Idazleen zatiak, gitxienez, aurrean izan eta aztertu barik ikasten dan literatua, elertia, oiñarri bakoa da. Orregaitik diñogu olako liburuak ikasleentzat ain bearrezkoak dirala.

* * *

KONDAIRA-ZATITZEA

Gure elertiaren kondairea egokiro ezagutzeko, muga batzuk, aldien arteko mugak bear doguz. Gero muga-arte bakoitzean diran berezitasunak al danik zeatzen jakin, idazle bakoitxa non jarri jakiteko.

Ez da au lan erreza. Bear ba'da eziña izango da. Gazletereak eginda dauko eta munduko elerti-kondairean be bai. Baiña gurea ez da besteen muga-barruetara sartzen: berezia da.

Gaiñera, muga-arte orreitan ez dira idazleak beti egokiro sartzen: Aldiz eta tankeraz nasteak izaten dira. Idazle bat aldi biren barrura sartzen da eta bere aldiko idaz-tankerea baztertu egiten dau sarritan... Baiña ikasbide legez, olako zerbait bear da: Gure burua eraturteko laguntza izaten da eta idazle bakoitza bere tokian ezarteko erreztasuna emoten dausku.

* * *

EUSKAL-ELERTIAREN
ZATITZEA

Gure jakintun batzuk, ezelako'argitasun barik, gizaldiz mugatzen dabe elertia. Esaterako Mitxelena'k eta Vilasante'k. Beste batzuk gizaldiak eta idaz-tankerak nas-tean artuta, esaterako. A. Onaindia'k. Zarate'k, ostera, onetan bide egokiagoa ekarri eban: Asierako idazleak, Larramendi'tarrak, Arana'tarrak, gure aldikoak. Egokiago izango zan idazle baten izena barik tankerea edo berezitasuna idazpuru lez ipintea.

* * *

ETXENAGUSIAREN BIDEA

Karmelo'k, erri-literatura alde batera itzita, onelan zatitzen dau: Idazle zaar edo klasikoak, gerra-aurrekoak, gerrostekoak.

Zatiketa au txiro aurkitzen dot: Idazle zarren izenpean iru gizaldi sartzea geiegi da eta, naizta gudaldiak garrantzi aundia izan gure elertiaren kondairan, ezin jarri lei ori muga bakar lez.

* * *

ERITXISKO BIDE BAT

Onaindiaren zatitze-bidea gogoratu dagigun: 1) Asieratik Larramendira arte (XVI-XVII-XVIII); 2) Emeretzigarren mendea; 3) Arana ta Azkue'ren belaunaldia (1895-1920); 4) Aitzol'en belaunaldia (1921-1940); 5) Zaitegi ta Orixe'ren aldia (1941-1960); 6) Gaurko giroa (1961-...).

Zatiketa oneri ondo deritxat, baiña zati bakoitxaren izenburuak obeto zeaztu bear dira, esaterako onelan: 1) Berbizkundera (Renacimiento); 2) Aldelari edo «apolojisten» giroa edo Larramendi'tarrak (Larramendi bera be emen sartzen dala); 3) Barrizkundera (Azkue ta Arana...); 4) Euskerearen eldutasuna (Aitzol...); 5) Zapalkuntza aundiaren aldia (Zaitegi...); 6) Batu-berri ta Erribide'ren giroa.

Geratu beite gai obeto sakontzeko.

* * *

ERAKUNDEA

Liburu eder oneri, erakunde aldetik beste uts batzuk be, neure ustez, aurkitu leikioz.

Erri literaturaren arloa, naizta gai au garrantzi aundikoa izan gure elertian, luzeegia: 60 orrialde daroaz.

Idazle bakoitxaren bizitzako zeaztasunak labur-labur eta egokiro dakar, baiña ez da agiri ezelako aldi ta tankera zeaztasunik. Ori elerti-liburuetan agertzen da, egia da, baiña olako zerbait ondo etorriko zan liburu onetan be.

Idaz-zati bakoitxaren ostean datozen iztegitxuak, ederrak, gozoak, egokiak dira, baiña ez ete dira laburregitxuak?

* * *

AZTERKETA-BIDEAK

Emen labur-labur azterpenerako jarten diran oarrak eta zabaltzen diran bideak egokiak dira, Zarate'k jarritakoak baiña egokiagoak.

Oinkadak: Irakurri, ulertu eta giroa aztertu; oartu ta barriri irakurri, gaia, tankera, bertsoa ba'da puntua, ta olakoak ikusteko eta edertasuna zertan dan billatzeko; zintzotasuna; idaztea.

Kritika-eskolak be egokiro gogoratzen ditu, gaurkotasun aundiaz gaiñera; trebebideak, teknikak be agiri dira; adierazi ta adieraztearen arazoa argi dago, baiña zatia-aren erakundea, «estrukturea» zelan agertu ez dot argi ikusten eta ori agertzeko marratze-lan batzuk zelan egin irakastea be ondo izango zan. Gaur asko erabilten da ori eta adierazteko bide oso egokia da: irudibidez, marrazkibidez agertu erakundea.

* * *

IZTEGIA

Liburuan agertzen dan euskerea oso egokia da. Neure eritxiak agertzekotan oar bi egingo neuskioez Karmelo'ri eta bere taldeari: Zergaitik sartu atxea bizkaieran? Badakit au geure arteko arazoa, eskola-arazoa dana, baiña nik neure eritxia agertzen dot. Eta iztegiari buruz, berba batzuk nik ez neukez erabilliko. Zerrenda luzerik ez egitearren, «teknizismoa», «zientifikoa», «afektibitatea»... Nik beste bide oneitarikoen bat artuko neuke: «Teknikakeria», «zientzizkoa», «afektu-saillea» eta obeto «Trebeke-ria», «jakiturizkoa», «maite-bidea».

Dana dala, ezin ukatu bakoitxak egiten dauala bere aukerea eta Karmelo'k be egin dau berea.

Karmelo ta beste talde-kideok! Eskerrik asko egin duen lan ederragaitik eta parkatu nire ausartasun geiegia. Aundiak zaree!

OLAZAR'tar Martin'ek.